

ЗБЕРЕЖЕННЯ РІЗНОМАНІТНОСТІ ГІДРОФІЛЬНИХ ПТАХІВ ЗАКАРПАТТЯ

Потіш Л.А.

Ужгородський держуніверситет (м. Ужгород, Україна)

Для території Закарпатської області питання збереження різноманітності гідрофільної орнітофауни набуває великої ваги. Причиною цього є різка зміна стану водно-болотних територій області за останні 50 років. На даний час загальна площа водного дзеркала (за даними облводгоспу) становить 1,5 тис. га включаючи всі водні артерії області та стоячі водойми. Водно-болотних угідь (за даними обласного управління лісового господарства) близько 400га. Таким чином сучасний стан водно-болотних територій та фауна гідрофільних птахів перебувають під посиленим антропогенним тиском. Зникнення Чорного Мочара, як водно-болотної території та повна меліорація Закарпатської рівнини, спричинило значні зміни у якісному та кількісному складі колись гніздуючих гідрофільних птахів Закарпаття.

Сучасний склад водолюбивої орнітофауни Закарпаття можна розділити на наступні групи видів:

1 група. Види які зникли із гніздової фауни області і їх присутність на території області зумовлена різними сезонами року;

2 група. Види, стан яких погіршується (зменшується кількість придатних місць для гніздування, тощо);

3 група. Види чисельність яких стабільна

4 група. Включає в себе незначну кількість видів в яких спостерігається стабілізація, а іноді і розширення території гніздування, а також нові види гніздової фауни Закарпаття;

До першої групи відносяться переважно перелітні та залітні види. Це насамперед гуска сіра, білолоба гуска, гуменник (*Anser anser*, *A. albifrons*, *A. fabalis*), червоновола казарка (*Branta ruficollis*), гоголь (*Bucephala clangula*), шилохвіст (*Anas acuta*), луток (*Mergus albellus*), морянка (*Clangula hyemalis*), синьга (*Melanitta nigra*), турпан (*Melanitta fusca*), сірий журавель (*Grus grus*), косар (*Platalea leucordia*), пелікан (*Pelecanus onocrotalus*) всі види куликів за винятком чайки (*Vanellus vanellus*), малого зуйка (*Charadrius dubius*) та перевізника (*Actitis hypoleucos*).

До другої групи відносяться види які поки що гніздяться на території області, але стан їх викликає занепокоєння. Це насамперед качка сіра (*Anas strepera*), свищ (*A. penelope*), широконоска (*A. clypeata*), чернь червоноголова (*Aythya ferina*), чернь білоока (*A. nyroca*), річковий крячок (*Sterna hirundo*), малий крячок (*S. albifrons*).

Третю групу складають види гідрофільних птахів, які не зважаючи на проведену меліорацію не зменшили суттєво свою кількість. Це такі види, як крижень (*Anas platyrhynchos*), лиска (*Fulica atra*), сіра чапля (*Ardea cinerea*), бугайчик (*Ixobrychus minutus*) тощо.

Четверту групу складає невелика кількість видів чисельність яких, згідно наших даних, стабільна, а в деяких випадках спостерігається гніздування нових видів для фауни Закарпаття. Це насамперед чорний лелека (*Ciconia nigra*), чернь чубата (*Aythya fuligula*), білощокий крячок (*Chlidonias hybrida*), лебідь - шипун (*Cygnus olor*). Чорний лелека раніше населяв переважно глухі ліси гірської частини

(Страутман, 1954), тепер спостерігається гніздування виду і на рівнині. Чернь чубата та білощокий крячок взагалі не були в списку гніздової фауни гідрофільних птахів, а тепер це гніздові види Закарпаття (Потіш, 1996б). Лебідь шипун взагалі не згадується для території області (Hrabar, 1932), тепер це звичайний залітний вид, навіть були спроби гніздування (Потіш, 1996а).

Таким чином найбільш вразливою є друга група видів, які без належної охорони можуть опинитися під загрозою зникнення із гніздової фауни Закарпаття. Це особливо стосується видів, які гніздяться на тимчасових острівцях. Нерегульований вибір гравію, піску призводить до зміни русел річок, що в свою чергу примушує птахів шукати нові місця для гніздування. Так за останні п'ять років зникла велика колонія (близько 80 гнізд) крячка річкового поблизу с.Буштино. На даний час залишилась єдине місце колоніального поселення цього виду, а також малого крячка, поблизу с.Дротинці. Такий стан викликає занепокоєння, так як крячок річковий не так давно був звичайним гніздовим видом по долинам всіх річок Закарпаття (Hrabar, 1932).

Слід також відмітити позитивні зміни у фауні гідрофільних птахів Закарпаття. Це насамперед четверта група птахів. Очевидно, що поява нових видів птахів у гніздовій фауні свідчить про певну стабілізацію стану водно - болотних біотопів та атропогенного впливу, що і зумовлює появу нових видів на гніздуванні, а також розширення гніздових територій.

Питання збереження різноманітності гідрофільних птахів не може розглядатись без організації належної охорони. Особливу увагу слід звертати не тільки на уже відомі території водно - болотних біотопів але і на тимчасово затопляемі площі нижніх течій річок Закарпаття. Ці території відіграють велику роль для гідрофільних птахів першої групи, під час сезонних міграцій (Потіш, 1996). Організація охорони в цих місцях нескладна, так як затоплені території людиною не використовуються. Доцільно було б створити тимчасові заказники на період сезонних міграцій. Це створювало б сприятливі умови для відпочинку мігрантів, а також було б передумовою для відновлення деяких видів у списку гніздової фауни Закарпаття.

Таким чином збереження різноманіття гідрофільних птахів неможливе без врахування всього комплексу екологічних факторів, які суттєво впливають на їх чисельність на території області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Страутман Й.Ф. Птицы Советских Карпат Изд-во АН УССР Київ 1954
2. Потіш Л.А. Матеріали до вивчення орнітофауни басейну р.Тиса Тези доповідей 49 - і наукової конференції присвяченої 50 - річчю біологічного факультету УжДУ, серія біологічна. Ужгород - 1995 с. 73
3. Потіш Л.А. Про необхідність створення охоронної території в нижній течії р.Латориця // Матеріали конференції 7-9 квітня 1995р., м.Ніжин. - Київ, 1996.. - 144-145.
4. Потіш Л. А. Птахи роду *Sygnus* на Закарпатті Науковий вісник УжДУ, серія біологія. 3 - 1996а. с. 64
5. Потіш Л.А. Хохлата чернеть - новий гніздовий вид фауни Закарпаття Беркут т.5, вип.2 - Чернівці 1996б
6. Hrabar A.1932. Ptactvo na Podkarpatske Rusi// Sbornik zemske musejni spolecnosti v Uzhorode, s.59-86.